

Ogled > Ankica Šobot

ŠTA SE DEŠAVA SA PORODICOM U SRBIJI?

Prema rezultatima Popisa stanovništva 2011. godine, u Srbiji prevladava model jedno domaćinstvo – jedna porodica, a nju najčešće čini bračni par sa decom. Dakle, zajednica poznatija kao nuklearna porodica, nosi glavnu odgovornost u stvaranju egzistencijalnih uslova. I tu ništa nije sporno. Samostalna porodica bez drugih članova jeste tip domaćinstva ka kojem se najčešće i teži. Međutim, u međupopisnom periodu 2002-2011. nastavljene su nepovoljne tendencije, kada je reč o strukturi domaćinstava. Smanjuju se broj i zastupljenost onih koja u svom sastavu imaju porodicu. Usled demografskog starenja, više od petine ukupnog broja domaćinstava u Srbiji su samačka. Nepovoljne tendencije postoje i u pogledu sastava porodice. Manje od polovine čine porodice tipa bračni par sa decom, što je pad zastupljenosti u odnosu na 2002, kada su činile apsolutnu većinu. Ove promene nisu odraz transformacije koja bi se mogla kretati u smeru širenja modela porodice bez dece ili vanbračnih zajednica.

U osnovi promena strukture domaćinstava i sastava porodica su demografsko starenje, odlaganje sklapanja braka i roditeljstva, rasprostranjenost razvoda brakova i sklapanje nove bračne ili vanbračne zajednice. Međutim, suštinsko pitanje se odnosi na uslovljenost ovih demografskih procesa. Zašto se sve kasnije formira sopstvena porodica? Zašto su sve češće jednoroditeljske porodice?

Porodične zajednice koju čini bračni par bez dece su druge po zastupljenosti (čine blizu 30 odsto porodica), ali one su pre svega rezultat činjenice da su njihova deca oformila svoje porodice. Vanbračne zajednice su daleko manje zastupljene. One sa decom su nešto prisutnije od onih bez dece, ali ova dva tipa čine malo više od pet procenata ukupnog broja porodica.

Nasuprot padu udela porodica bračni par sa decom, postoji porast zastupljenosti jednoroditeljskih porodica, a pre svega onih koje čine majke sa decom. Svaka sedma porodica u Srbiji pripada ovom tipu, što je gotovo sedam puta veća zastupljenost u odnosu na porodice očeva i dece.

U osnovi promena strukture domaćinstava i sastava porodica su demografsko starenje, odlaganje sklapanja braka i roditeljstva, rasprostranjenost razvoda brakova i sklapanje nove bračne ili vanbračne zajednice. Međutim, suštinsko pitanje se odnosi na uslovljenost ovih demografskih procesa. Zašto se sve kasnije formira sopstvena porodica? Zašto su sve češće jednoroditeljske porodice? U Srbiji je porodični život visoko rangiran na lestvici životnih ciljeva. Među generacijama koje su sada u fazi formiranja sopstvenih porodica i podizanja potomstva, brak i porodica sa decom su percipirani kao najpoželjniji oblici života. Međutim, one imaju i relativno visoka očekivanja u pogledu kvaliteta ovih zajednica, uslova života i onoga što porodica treba da pruži potomstvu.

Suprotno od tradicionalnog, željeni porodični model podrazumeva snažnu emotivnu vezu između partnera i između roditelja i dece. Pored toga, očekuje se i rodno ravnopravna podela odgovornosti i obaveza porodičnog života. Veće angažovanje muškaraca u obavljanju svakodnevnih kućnih poslova i u neposrednim aktivnostima podizanja dece vidi se kao važno kvalitativno obeležje porodice.

Generacije koje su tokom prve decenije 21. veka zakoračile u formiranje sopstvenih porodica imaju ideal kvalitetne i emotivno čvrste bračne zajednice, kao osnovu porodice sa dvoje dece. Takođe, one naglašavaju odgovornost prema potomstvu. U tom smislu su pružanje stabilnog oslonaca psihološkom razvoju i stvaranje kvalitetnih uslova života dva jednako važna aspekta. U Srbiji, nažalost, postoje ograničenja koja potiču iz ekonomskih neprilika i anomalija društvenog razvoja, koja dodatno otežavaju funkcionisanje porodice. Kontinuitet nepovoljnih socio-ekonomskih uslova obeležavao je život u Srbiji tokom poslednje tri decenije. Porodica je bila na udaru duboke ekonomske krize i stanja opšte društvene nesigurnosti, političkih promena i transformacije srpskog društva, kao i posledica velike svetske ekonomske krize. Na početku novog milenijuma probudila se nada u bolju, sigurniju i izvesniju budućnost. Ali, transformacija društva i promene političkog i ekonomskog sistema su dugotrajni, bolni i nose niz nepovoljnih okolnosti koje se reflektuju i na porodicu. Posao i stanovanje su vitalno važna pitanja koja je teško ili čak i nemoguće regulisati. Ograničeni su resursi i otežana egzistencija i funkcionisanje porodice. Tranzicija izlaska iz porodice porekla uslovljena je realnim okolnostima koje se tiču uslova da se realizuju prvi koraci. Kada univerzalnost braka i porodičnog života nisu dovedeni u pitanje, centralno mesto zauzima mogućnost realizacije kvalitetnog porodičnog života. Porodica nije samo forma. Bitni su njena uređenost i funkcionisanje. U Srbiji postoje i porodice koje međusobno dele životni prostor i troškove života. Svako deseto porodično domaćinstvo u svom sastavu ima dve porodice. U negradskim naseljima jugoistočne Srbije, Šumadije i Zapadne Srbije, to je slučaj sa gotovo svakim petim domaćinstvom. U određenim životnim okolnostima deljenje troškova života daje veću sigurnost jednoj od porodica ili olakšava svakodnevne životne aktivnosti. Međutim, tu su i nepovoljni efekti generacijskih razlika, a pojedini članovi mogu nositi veći teret i u materijalnom i u psihološkom pogledu.

Zasnivanje porodične zajednice je lična odluka. Međutim, problem je kada je ona sputana socio-ekonomskim uslovima, ograničenim resursima i drugim preprekama socijalne prirode. U državama čije stanovništvo ima visok životni standard na važnosti dobijaju pitanja koja se tiču kvalitativne dimenzije porodičnog života. Među njima su ravnopravna podela poslova i odgovornosti između žene i muškarca, kao i ublažavanje konflikta uloga na relaciji porodica – posao.

U Srbiji deluju prepreke koje se tiču uslova života, dovodeći u pitanje ostvarenost osnovnih preduslova egzistencije. U takvim okolnostima životni standard i mogućnost kvalitetnog života utiču na odluku o zasnivanju porodice i na njeno funkcionisanje. Takođe, ne mogu se zanemariti ni pomenuta dva aspekta funkcionisanja porodice. U savremenim uslovima života neophodna je institucionalna podrška porodicama i u tom pogledu. ☒

Ankica Šobot je naučna saradnica Centra za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka u Beogradu